

development, which determines the specifics of interaction and ongoing transformations within the FTA. The main goals and objectives relate to the need of analyzing the reasons for the formation, results of activity and content of the reform of NAFTA. Systematic and analytical approaches have been chosen as research methods, which allow to consider the activity of the FTA as a whole and, at the same time, as a large and complex object, which is the result of the coordinated functioning of all its components. It is argued that the creation of the FTA was a response of US political elites to integration processes in other parts of the world, in particular, in Europe and Asia. It is convincingly proved that such important issues of socio-political nature as ensuring equality, environmental protection and strengthening of international peace in the region took a prominent place in the calculations of the founders of the association. The positions of NAFTA members during the negotiations and the main changes in the provisions of the new Agreement are briefly considered. The conclusions concern the asymmetric nature of interaction between the United States, Mexico and Canada, the way in which interstate relations are coordinated, which preclude the existence of supranational governing bodies and the possibility of limiting the state sovereignty of bloc members. It is emphasized that growing social tensions, especially in the United States, will determine the positive dynamics of NAFTA development in the future, combined with the strengthening of unilateral approaches of its members.

Keywords: regional integration, free trade area, national interests, North American Free Trade Agreement, United States-Mexico-Canada Agreement, international peace, direct foreign investments, preferential trade agreement, environmental protection, unilateral approach.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.08>

УДК 323.1 (410:416)

Гаврилюк Віктор Вадимович,

аспірант кафедри політичних наук

Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,

victorgavrilyuk@ukr.net; ORCID: 0000-0003-0682-9429

КОНФЛІКТ У ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ: ДОСВІД ВРЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Статтю присвячено пошуку спільного та відмінного між конфліктом у Північній Ірландії та на Сході України. Витлумачено сенс термінів і наголосів, які використовуються у рамках тематики: «воєнний конфлікт», «збройний конфлікт», «локальна та регіональна війна». Досліджено врегулювання конфлікту в Північній Ірландії урядом Великої Британії. Визначено кроки щодо врегулювання конфлікту в Північній Ірландії, які були б корисні для врегулювання конфлікту на території Донецької та Луганської областей урядом України. Здійснено короткий узагальнений аналіз успішності виконання деяких зобов'язань урядових програм Кабінету міністрів України (урядів В. Гройсмана, О. Гончарука, Д. Шмигала) щодо врегулювання конфлікту на території Донецької та Луганської областей. Надається оцінка діям Російської Федерації в рамках агресивної політики щодо України. Розглядається врегулювання воєнного конфлікту через дипломатію. Наголошується на важливості військової спроможності та розвитку Збройних Сил України. Запропоновані кроки врегулювання конфлікту мають історію практичної реалізації. У статті розглядається, впровадження перехідного правосуддя, компенсацій за завдані збитки на міждержавному рівні, проведення референдумів щодо тих, чи інших питань. Ці проблеми окреслені як такі, що потребують масштабнішого дослідження. Наводиться теза, що важливим напрямком врегулювання конфлікту є розв'язання гуманітарних проблем: здійснення соціальних виплат, забезпечення доступу до медичних послуг у закладах охорони здоров'я. Заслужує уваги і твердження про те, що загалом урядова політика щодо жителів тимчасово окупованих територій має бути усталеною, стратегічною, націленою на результат у довгостроковій перспективі, а часті зміни міністрів/урядів можуть цьому шкодити та сприяти подальшому відтермінуванню виконання обіцяного.

Ключові слова: *воєнний конфлікт, війна, мир, дипломатія, анексія, деокупація, реінтеграція, уряд, Збройні Сили України, Україна, Велика Британія, Північна Ірландія, Російська Федерація, Будапештський меморандум, Нормандський формат, тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей, програма діяльності уряду.*

Вступ. 2021 рік знаменуватиметься тридцятю річницею Дня Незалежності України, проте невирішеними залишаються низка економічних, соціальних та безпекових проблем. Спадковість цих проблем може лише ускладнити життя наступних поколінь, а тому вже сьогодні потрібно активно вивчати та імплементувати успішний світовий досвід. Гаряча фаза конфлікту в Північній Ірландії тривала 30 років, однак британцям вдалося припинити воєнні дії та досягти політичного врегулювання конфлікту саме за такий проміжок часу.

Нерідко в українському медійному просторі можна почути, що збереження суверенності та незалежності має бути пріоритетом і показником ефективності (Яценюк, 2020). Це публічна риторика, проте існує також і конкретизація таких дій на урядовому рівні: програми п'ятох урядів України, які отримали виклик збереження суверенності та незалежності України, містять чіткі кроки (зобов'язання) у напрямку відновлення миру та збереження незалежності. Тому порівняння, аналізування успішності виконання таких зобов'язань є актуальним і важливим, це також дає змогу визначити, який досвід застосовує уряд для врегулювання конфлікту. На урядовому рівні у процесі вирішення будь-яких завдань та проблем береться до уваги та вивчається досвід вирішення тієї чи іншої подібної проблеми урядами різних держав. У країні, на території якої сьогодні тривають бойові дії з різною активністю, не варто оминати і вивчення методів та механізмів врегулювання воєнних конфліктів іншими державами. Актуалізуючи проблему дослідження, беззаперечним є факт того, що кожен конфлікт є унікальним, а відповідно підхід до його вирішення теж не може бути універсальним. Але лише вивчивши досвід інших та реально оцінивши свої проблеми й можливості щодо їх вирішення, можна підібрати унікальний інструмент для врегулювання конфлікту. Тому вивчення досвіду врегулювання конфлікту у Північній Ірландії урядом Великої Британії є актуальним та важливим.

Аналіз досліджень і публікацій з проблематики виникнення, існування та врегулювання воєнних конфліктів дозволяє стверджувати, що останні були присутні в різних цивілізаціях, за умови різних форм організації суспільно-політичних і економічних відносин, що й знайшло відображення у таких науках як політологія, конфліктологія, психологія, юриспруденція та «military science». На запитання: «Скільки днів на Землі був мир?» – дуже важко відповісти, а можлива відповідь знайде багато критиків. Мислителі та науковці вивчали явище війни з різною метою, для того, щоб поліпшити тактику або ж технічні засоби, уникнути жертв і досягти перемоги чи уникнути поразки; врегулювати конфлікт на дипломатичному рівні; вивчити конфлікт і не допустити подібного в майбутньому. З огляду на такий широкий спектр наукової діяльності у рамках теми варто виокремити праці вчених, спрямовані на врегулювання та вивчення воєнних та владних конфліктів (І. Джанашія, Є. Єнін, Н. Іщенко, П. Коулман, І. Куса М. Пірен, І. Попов, А. Ручка, О. Сенаторова, Сунь-цзи, В. Танчер, О. Теленко, Д. Трімбл, Р. Фергюсон, Д. Хюм, П. Щелін та ін.).

Заслугує на увагу монографія О. Теленко «Ольстерська проблема в політиці Великої Британії». Монографія вийшла друком у 2009 р. та не втратила цінність дотепер, адже конфлікти та їхнє врегулювання – це невід'ємна частина цивілізаційного процесу, а успішний досвід Великої Британії має слугувати прикладом. У монографії висвітлюється політика британського уряду з врегулювання ольстерської проблеми, з'ясовано сутність, передумови виникнення, етапи розвитку та складові ольстерської проблеми, виокремлено і класифіковано політичні сили Північної Ірландії та визначено роль цих сил у її еволюції. Досліджено розвиток і здобутки Великої Британії в Ольстері в соціально-економічній та освітній галузях, в сфері безпеки і питанні визначення конституційного статусу Північної Ірландії та прав католицької меншини з 1968 р. до сучасності. Проаналізовано розвиток англо-ірландського діалогу щодо ольстерської проблеми і вплив США та міжнародних

організацій на політику Великої Британії з розв'язання північноірландського питання. Зазначено, що найважчим для британського уряду виявилось обрання правильної стратегії і тактики для забезпечення безпеки. Насильницькі за способом реалізації засоби, зокрема репресії, не сприяли зниженню напруженості в Ольстері (Теленко, 2009, с. 203).

Щодо аналізу останніх експертних досліджень з цієї теми, «Український інститут майбутнього» об'єднав експертів з міжнародної політики та національної безпеки, які розглянули світовий досвід розв'язання збройних конфліктів у книзі «Конфлікти, що змінили світ». Серед низки конфліктів, які досліджуються, приділено увагу й Північній Ірландії. Автори зосередились на вивченні ходу та особливостях врегулювання конфлікту. З висновків можна виокремити те, що роззброєння бойовиків та створення безпеки має бути першим кроком у будь-якому мирному плані, сторони конфлікту у будь-якому випадку залишаться на своїх позиціях у багатьох спірних питаннях, сам процес переговорів є не менш важливим за їх результат (Іщенко, Попов, та ін., 2020, с. 32).

Разом з тим, можна окреслити **невирішені у цих працях аспекти загальної проблеми**, а саме зв'язок особливостей врегулювання конфліктів із питанням політичної відповідальності. Шляхом визначення потенційних і затверджених кроків в цьому випадку конфлікту, з верифікацією успішності їхньої реалізації можна робити висновки про політичну відповідальність уряду. **Метою цієї роботи** є пошук спільного та відмінного між конфліктом у Північній Ірландії та на Сході України. Відтак можна конкретизувати **завдання**: дослідження врегулювання конфлікту в Північній Ірландії урядом Великої Британії; визначення кроків щодо врегулювання цього конфлікту, які були б корисні для уряду України на частині територій Донецької та Луганської областей; узагальнений аналіз успішності виконання зобов'язань деяких програм Кабінету міністрів України щодо врегулювання конфлікту на вказаних територіях. **Методами дослідження** в цій роботі є: історичний, тобто вивчення виникнення, формування та розвитку процесів у хронологічній послідовності; порівняння, покликане встановити спільні й відмінні ознаки між процесами; аналітичний метод, спрямований на визначення тенденцій і можливостей конфлікту.

Результати і дискусії. Враховуючи існування різних наукових точок зору, які мають право на існування, якщо не суперечать законодавству, щодо явищ, які відбуваються на Сході України та загалом щодо державної політики відносно тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, для початку варто пояснити декілька важливих дефініцій, тобто витлумачити сенс термінів і наголосів, які згадуватимуться далі.

Як свідчать офіційні матеріали правоохоронних органів України, Російська Федерація порушуючи норми міжнародного права, законодавство України, і зрештою правила ведення війни, підтримує діяльність незаконних збройних формувань на території тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, від ідейної підтримки до надання зброї та безпосереднього її використання, що вважається агресією (Офіс Генерального Прокурора України, 2020). У результаті такої тривалої «політики підтримки» між законними військовими формуваннями України (ЗСУ, НГУ, СБУ) та незаконними збройними формуваннями незаконної влади тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, до складу яких входять громадяни РФ, про що доволі часто доказово повідомляється у ЗМІ (Діхтяренко, 2020), триває воєнний конфлікт. Чинна Воєнна Доктрина України трактує термін «воєнний конфлікт» таким чином: форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнних конфліктів є війна та збройний конфлікт (Указ Президента України № 555/2015). За трактуванням доктрини, збройний конфлікт – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт) (Указ Президента України, 2015). Проаналізувавши терміни локальна та регіональна війна, які пропонує все та ж доктрина, війна є ширшим поняттям, і її головними ознаками є: воєнні дії обмежені територіями

воюючих держав (в нас же обмежено територією однієї держави – що ближче до терміну збройний конфлікт, ніж до терміну локальна війна); воєнні дії охоплюють певний регіон (частину континенту) за участю всіх чи більшості держав регіону (в нас такого не спостерігається). Згодні з тим, що на Донбасі воєнний конфлікт і в Центрі прикладних політичних досліджень «Пента» (Пашков, 2019, с. 125).

Проаналізувавши низку повідомлень речників НАТО, які поширювали ЗМІ, можна стверджувати, що «явище на Сході України» в їхньому розумінні є воєнним конфліктом, який підтримує Російська Федерація (Лунгеску, 2020). Розглянемо «явище на Сході України» з лексичної точки зору: військовий чи воєнний? Військовий – це той, який стосується війська, військовослужбовця: аеродром, аташе, бюджет, госпіталь, дух, ешелон, завод, квиток, керівник, корабель, кореспондент, і так далі. Воєнний – це той, який стосується війни, пов'язаний з нею: закон, злочин, злочинець, конфлікт, напад, переворот, період, потенціал, і так далі («Мова ДНК нації»). Тому перша дефініція така: на Сході України не локальна чи регіональна війна, не криза чи громадянська війна, а воєнний конфлікт між державами в межах території однієї держави, за підтримки ззовні (конфлікуючої держави). І відповідно врегульовувати потрібно менш масштабніше явище, ніж локальна чи регіональна війна. Враховуючи присутність та інтерес РФ, врегульовувати потрібно за підтримки Німеччини, Франції та США, Великої Британії, тобто у «Нормандському форматі» та залучати гарантів «Будапештського меморандуму». Головною темою домовленостей, для початку, має стати виведення представників військових формувань РФ, як приватних, так і регулярних, припинення постачання засобів ведення війни, під гарантії України щодо відсутності наступальних операцій.

Окрім воєнного конфлікту на Сході, в Україні анексовано Російською Федерацією Автономну Республіку Крим та м. Севастополь. Попри численні гасла «Крим – це Україна», які лунають з різних джерел, як на офіційному дипломатичному рівні, так і в суспільстві, майбутнє тимчасово окупованої території Криму залишається невідомим. В той же час залишається незрозумілим і остаточний формат в якому здійснюватиметься повернення Криму. Як зазначають аналітики, попри обіцянку президента В. Зеленського, на зустрічі в Нормандському форматі ініціювати тему повернення Криму, 9-10.12.2019 р. цю тему не згадували (Гаврилюк, 2019). Тому її можна віднести до перспективи подальших досліджень, а в цьому дослідженні зосередимось на врегулюванні воєнного конфлікту на Сході України, де попри «перемир'я» трапляються обстріли, як свідчать поширені у ЗМІ пояснення профільних урядовців (Резніков, 2020). Міноборони України цього не заперечує.

Здійснити дослідження врегулювання конфлікту у Північній Ірландії логічніше буде шляхом надання узагальнених довідок про сторони конфлікту, причини та приводи, особливості врегулювання, підбиття підсумків. Як зазначають вітчизняні дослідники, номінально сторонами конфлікту були, з одного боку, урядові формування Великобританії в особі сил правопорядку, спецслужб, підрозділів збройних сил, з іншого – парамілітарні групи ірландського походження, в основному Ірландська Республіканська Армія. Проте до конфлікту також були втягнуті всі жителі Північної Ірландії, розподілені за національною (британці та ірландці) та релігійною (католики та протестанти) ознакою. Проблеми у регіоні виникали періодично протягом останніх 100 років, проте найбільш гостро протистояння відбувалося протягом 1968–1998 рр. Протягом 30-річного конфлікту в ньому загинуло близько 3500 чоловік, комбатантів з обох сторін, половина з яких – цивільні особи (Іщенко, Попов та ін., 2020, с. 23).

Попередньо ознайомившись з тим, що Ірландська Республіканська Армія була воєнізованим рухом в Ірландії в ХХ–ХХІ ст. і боролася за незалежність від Великої Британії, можна навести паралелі зі Сходом України: ЗСУ, НГУ, СБУ проти парамілітарних груп, до складу яких увійшли представники армії РФ, а згодом проти «незаконних збройних формувань», які створили «незалежні республіки». Також в окремих випадках спостерігалось розділення і протистояння жителів Донецької та Луганської областей за національною ознакою (українці та росіяни).

Причини та приводи конфлікту в Північній Ірландії вдало описані в книзі «Конфлікти, що змінили світ». Історичні відносини між Великобританією та Ірландією пройшли через серію конфліктів і війн. Так, частина ірландців звинувачує британців у організації «картопляного голодомору» 1845–1849 рр. В той же час, британці пояснюють загибель близько мільйона ірландців неврожаєм і хворобою картоплі. Протягом тривалого часу весь острів Ірландія знаходився у складі Британської імперії, з періодичним поновленням національно-визвольних рухів. Після першої світової війни посилилася боротьба ірландців за незалежність, і у 1921 р. Ірландія стала домініоном Великобританії, а після Другої світової війни у 1949 р. оголосила незалежність. Проте Північна Ірландія і за угодою 1921 р. залишилася частиною Сполученого Королівства. Розділеність ірландців державним кордоном і відмінності в релігії стали причиною для багаторічних протистоянь. Північна Ірландія перебувала у прямому підпорядкуванні центрального уряду в Лондоні, децентралізація не була проведена. Додатковим спірним питанням була соціальна нерівність католицької та протестантської громади. Британці-протестанти переважно працювали в промисловому секторі, і отримували вищі доходи, аніж зайняті на аграрних роботах католики-ірландці. Наростало протистояння двох громад на побутовому рівні. Будь-які культурні чи релігійні свята намагалися використати для поновлення спорів із опонентами (Іщенко, Попов, та ін., 2020, с. 24).

Отже, причини та приводи конфлікту в Північній Ірландії у більшій мірі відрізняються від причин та приводів конфлікту на Донбасі: Україна ніколи жорстко не конфліктувала з Донбасом, а гасла «Донбас годує Україну» вважаються штучно створеними. Також, не впливала на відносини релігія. Але є дещо спільне: відсутність, на той час, децентралізації, соціальна нерівність та якість життя, культурна полярність.

У книзі «Конфлікти, що змінили світ» автори пояснюють, що приводом для ескалації стали масові демонстрації ірландців. У відповідь на це британський уряд у 1969 р. прийняв рішення про введення військ для припинення безладів. Оскільки війська переважно боролися проти ірландських католиків, замість миротворців їх сприйняли як сторону конфлікту, а це у свою чергу, посилювало набір бойовиків до парамілітарних ірландських груп. Протягом тридцяти років католицька та протестантська громади проводили масові акції та марші, які часто були атаковані опонентами, із застосуванням зброї, бійками, пораненими та загиблими. У протистоянні з урядовими силами безпеки та армією ірландські парамілітарні групи не створювали постійно діючих бойових підрозділів, партизанських загонів, не встановлювали контролю за якимись окремими територіями. Члени парамілітарних груп у повсякденному житті працювали на мирних роботах. Проте паралельно вони готували таємні бойові акції, переважно це були напади на військовослужбовців і поліцейських, а також вибухи. Після кожного теракту посилювалися спалахи насильства поміж представниками двох громад. Кожен арешт підозрюваних у тероризмі осіб також ставав приводом для нових демонстрацій, які жорстко придушувались силами безпеки (Іщенко, Попов та ін., 2020, с. 25).

Звідси також можна зробити ще одне порівняння. Спільне: демонстрації, як привід для ескалації та силове реагування на них; помилкове сприйняття урядових військових як «карателів», а не миротворців; теракти проти урядових силовиків; конфлікт місцевих жителів. Але й відмінності суттєві: ірландські парамілітарні групи не створювали постійно діючих бойових підрозділів, на відміну від груп на Донбасі; урядові військові та правоохоронні сили Великобританії були здатні оперативно реагувати арештами, на відміну від урядових військових та правоохоронних сил України на Донбасі. Як свідчать матеріали правоохоронних органів України, у ході воєнного конфлікту на Донбасі було зафіксовано численні факти втручання ФСБ та регулярних військ Російської Федерації (Офіс Генерального Прокурора України, 2019).

Враховуючи наявність багатьох спільних рис у причинах та передумовах, ході та ескалації воєнних конфліктів у Північній Ірландії та на Сході України, можна здійснити перехід до дослідження врегулювання конфлікту у Північній Ірландії урядом Великої Британії з визначення кроків щодо врегулювання конфлікту у Північній Ірландії, які були б

корисні для врегулювання конфлікту на території Донецької та Луганської областей урядом України.

Відповідно до історичних довідок, Белфастська угода (Угода Страсної п'ятниці) була укладена 10.04.1998 р. між урядами Великобританії та Республіки Ірландія та парафрована основними партіями Північної Ірландії. Автори угоди, британець Д. Трімбл та ірландець Дж. Хюм, отримали Нобелівську премію миру. Угода обсягом 65 сторінок описала всі аспекти мирного врегулювання та подальшого устрою у Північній Ірландії. Перш за все, було зафіксовано положення, що Північна Ірландія залишається частиною Великобританії, проте береться до уваги думка меншості, яка вважає інакше. Всі сторони конфлікту беруть зобов'язання використовувати лише мирні форми політичної боротьби. Було скасовано Акт про управління Північною Ірландією та фактично сформовано автономію зі своїми органами влади. Створено Асамблею Північної Ірландії у складі 108 депутатів. Рішення, які регулюють питання співпраці громад, приймаються лише у разі отримання більшості голосів партій, які представляють обидві громади. Уряд формується обов'язково у вигляді «широкої коаліції» основними політичними партіями, які пройшли до парламенту. Тобто, жодна з основних партій не залишається у опозиції та вони разом несуть солідарну відповідальність за ситуацію в регіоні. Створюється Громадянський форум із дорадчою функцією. Для співпраці з урядом Республіки Ірландія створено Міністерську Раду. Створено інституційні механізми для співпраці Великобританії та Республіки Ірландія на рівні урядів та громадськості. Протягом двох років повинні бути роззброєні парамілітарні угруповання та проведено амністію для ув'язнених членів таких груп. Замість Королівської поліції, яка формувалася із Лондона, створена місцева поліція, підпорядкована уряду Північної Ірландії. Республіка Ірландія зобов'язалася виключити з Конституції територіальні претензії щодо Північної Ірландії. У зв'язку зі спеціальним статусом США як партнера Великобританії та країни з найбільшою ірландською діаспорою саме США були основним посередником при проведенні мирних переговорів. 22.05.1998 р. було проведено референдум серед жителів Північної Ірландії щодо імплементації «Угоди Страсної п'ятниці». В угоді містилися посилення, що вона набуває чинності лише після схвалення її на референдумі в обох частинах острова Ірландія. При явці 81%, 71% учасників голосування у Північній Ірландії висловилися на підтримку угоди. 94% жителів Республіки Ірландія також підтримали угоду (Іщенко, Попов, та ін., 2020, с. 29-30).

Референдуми є важливою складовою врегулювання воєнних конфліктів, адже позитивний результат посилює легітимність будь-якої угоди та розділяє відповідальність між усіма громадянами. Важливо забезпечити, щоб такий референдум відбувався відповідно до міжнародних стандартів та законодавства України), серед місцевих жителів, безперечно зі залученням тимчасово переміщених осіб, і що найважливіше – в умовах масштабної інформаційної популяризації України (створювати і закріплювати позитивний імідж), але, звичайно, таку «інформаційну війну» потрібно вигравати вже сьогодні.

Згідно з Угодою Страсної п'ятниці, офіційними мовами Північної Ірландії є англійська, ірландська та ольстерсько-шотландська, держава ж сприяє збереженню та розвитку двох останніх, а для досягнення цієї мети створено спеціальні урядові агенції та виділено фінансування з бюджету (Іщенко, Попов, та ін., 2020, с. 30). Оскільки Україна прагне повернути тимчасово-окуповані території Донбасу в правове поле українського законодавства, то варто пропонувати і відстоювати статус української мови як єдиної державної, водночас забезпечувати рівномірний розвиток української, російської, інших мов нацменшин, офіційних мов Ради Європи (англійська та/або французька) на Донбасі.

Як нагадують вітчизняні дослідники, у 1986 р. було створено «Міжнародний фонд для Ірландії», заснований урядами Великобританії та Республіки Ірландія. Фонд наповнювався переважно за рахунок дотацій із бюджету ЄС, також внески робили уряди США, Канади, Австралії та Нової Зеландії. Субвенції з центрального бюджету Великобританії для Північної Ірландії є приблизно на 40% більшими в перерахунку на кожного мешканця, аніж субвенції для Англії (Іщенко, Попов, та ін., 2020, с. 31). Беззаперечно потрібно використовувати і

такий досвід. А до засновників подібних Фондів залучити, зокрема, і Російську Федерацію, як державу яка сприяла руйнуванням (руйнувала приватну, комунальну та державну інфраструктуру). Для того, щоб визначити рівень внесків, попередньо потрібно оцінити рівень завданих збитків. Щодо субвенції з держбюджету України, теж варто використовувати досвід британців, але з корективами: в перші п'ять років (короткій перспективі) субвенції мають бути значно більшими, ніж в інших областях України, а далі залежати від рівня невирішених проблем.

Уряд Великобританії був здатен оперативно реагувати арештами, а уряд України – ні. Тому в рамках перехідного правосуддя, лікарі, вчителі, деякі службовці (не військові) з тимчасово окупованих територій не мають кримінально переслідуватись – з цим варто йти на діалог та будувати політичні відносини. Ті ж, хто належав до незаконних військових формувань, мають бути притягнені до кримінальної відповідальності, зокрема і заочно. Такі ключові дипломатичні кроки щодо врегулювання конфлікту можна виокремити з досвіду Великої Британії, але для початку потрібно досягнути припинення загострення протиборства, що існує на лінії розмежування. Водночас дипломатичні домовленості можуть не виконуватись іншою стороною конфлікту. Тому відсоток ВВП, який виділяється на оборонний бюджет, має зростати, а стандарти НАТО – планово впроваджуватись. Багаторічна війна – це не універсальний вихід з ситуації. Варто згадати вже інший вислів, не такий загальновідомий, з Трактату про військове мистецтво, авторства Сунь-цзи: «Ніколи ще не було, щоб війна тривала довго і це було б вигідно державі» (Сунь-цзи, 2015, с. 46). В умовах жорстких санкцій, це актуально і для держави-агресора. Тому політику санкцій за невиконання дипломатичних домовленостей зі сторони РФ потрібно активно продовжувати.

Зосереджуючи увагу на короткому узагальненому аналізі успішності виконання зобов'язань деяких урядових програм Кабінету міністрів України щодо врегулювання конфлікту на території Донецької та Луганської областей, варто згадати результати роботи аналітиків. Програма діяльності Кабміну від 14.04.2016 р. зобов'язувала уряд В. Гройсмана створити інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб з метою забезпечення своєчасного здійснення соціальних виплат. Таку базу створили. 3.10.2016 р. Міністерство соціальної політики запустило в повноцінному режимі по всій Україні Єдину інформаційну базу даних внутрішньо переміщених осіб. З метою вдосконалення, спрощення механізму соціальних виплат переселенцям постановою КМУ від 13.09.2017 р. № 689 передбачено, що у разі наявності в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб інформації щодо проходження особою фізичної ідентифікації в «Ощадбанку», чергова перевірка у відповідному періоді не проводиться, що забезпечує своєчасне здійснення соціальних виплат (Гаврилюк, 2019). В результаті, жителі тимчасово окупованих територій отримували/отримують статус внутрішньо переміщених осіб та соціальні виплати. Також виконувалось зобов'язання щодо залучення міжнародної підтримки з метою деокупації.

Аналітики зазначають, що програма діяльності Кабміну від 4.10.2019 р. зобов'язувала посилити функціональну спроможність закладів охорони здоров'я, що розташовані біля окупованих територій, але за 6 місяців каденції уряду О. Гончарука цього не вдалося досягнути. Відповідно до інформації урядового сайту «Програма діяльності Кабінету Міністрів України», який створено для моніторингу діяльності уряду та міністерств, від 14.02.2020 р., посилити функціональну спроможність закладів охорони здоров'я, що розташовані біля окупованих територій, віднесено до подальших запланованих дій уряду. Посилення функціональної спроможності закладів охорони здоров'я, що розташовані біля окупованих територій, розпочалось урядом Д. Шмигала після березня 2020 р. у рамках програми «Великого будівництва», таким чином, попри передчасну відставку уряду О. Гончарука, розвиток цих закладів не скасовано (Гаврилюк, 2020).

Важливим напрямком врегулювання конфлікту є вирішення гуманітарних проблем: здійснення соціальних виплат, забезпечення доступу до медичних послуг у закладах охорони здоров'я. Щоб реалізувати в довершених формах будь-яке програмне зобов'язання, потрібний тривалий період, а не, наприклад, півроку. Загалом урядова політика щодо

жителів тимчасово окупованих територій має бути усталеною, стратегічною, націленою на результат у довгостроковій перспективі, а часті зміни міністрів/урядів можуть цьому шкодити і сприяти подальшому відтермінуванню виконання обіцяного. Навесні 2020 р. Україна отримала новий склад Кабміну, а разом з ним і нову програму діяльності. Її не ухвалили в Раді, а прем'єр Д. Шмигаль заявив: «Парламент не підтримав програму діяльності Уряду. Але для нас це нічого не змінює. Ми продовжимо виконувати намічені завдання» (Шмигаль, 2020). Програма залишилася ухваленою лише на рівні Кабміну.

Аналітики зазначають, що в рамках виконання зобов'язань «неухваленої програми діяльності» уряд зокрема планує до кінця каденції виконати низку кроків щодо врегулювання воєнного конфлікту та його наслідків: забезпечити відновлення територіальної цілісності шляхом реінтеграції тимчасово окупованих територій окремих районів Луганської і Донецької областей; запровадити механізм виплати компенсацій за житлові будинки (квартири), які зруйновано внаслідок збройної агресії РФ; надати підтримку приватним та міжнародним ініціативам щодо утворення та функціонування фондів відбудови тимчасово окупованих територій; розробити комплексні заходи з впровадження перехідного правосуддя; забезпечити цифрову трансформацію адміністративних послуг для громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях (Гаврилюк, 2020).

Висновки. Враховуючи присутність та інтерес РФ, врегулювати воєнний конфлікт потрібно за підтримки Німеччини, Франції та США, Великої Британії, тобто у «Нормандському форматі» та залучати гарантів «Будапештського меморандуму». Головною темою домовленостей, для початку, має стати виведення представників військових формувань РФ з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, як приватних, так і регулярних, незалежних; припинення постачання засобів ведення війни під гарантії України щодо відсутності наступальних операцій. Референдуми є важливою складовою врегулювання воєнних конфліктів, адже позитивний результат посилює легітимність будь-якої угоди та розділяє відповідальність між усіма громадянами. Тому в процесі врегулювання воєнного конфлікту на Донбасі не варто відкидати такий досвід. Важливо забезпечити, щоб такий референдум відбувався відповідно до міжнародних стандартів та законодавства України. Варто пропонувати і відстоювати статус української мови, як єдиної державної, водночас забезпечувати рівномірний розвиток української, російської, інших мов нацменшин. Беззаперечно потрібно використовувати досвід створення фондів відбудови. До засновників подібних Фондів залучити, зокрема, і Російську Федерацію. Щодо субвенції з держбюджету України теж варто використовувати досвід британців, але з корективами: в перші п'ять років (короткій перспективі) субвенції мають бути значно більшими, аніж в інших областях України, а далі залежати від рівня невирішених проблем.

Важливим напрямком врегулювання конфлікту є вирішення гуманітарних проблем: здійснення соціальних виплат, забезпечення доступу до медичних послуг у закладах охорони здоров'я, що в свій час робили британці. В більшості випадків, щоб реалізувати в довершених формах будь-яке програмне зобов'язання потрібний мирний діалог, тривалий період та відповідні кошти. В той же час відсоток ВВП, який виділяється на оборонний бюджет, має зростати, а стандарти НАТО – планово впроваджуватись. Результативна дипломатія може бути тоді, коли держава здатна в будь-який момент застосувати потенціал війська у відповідь на загострення, і в результаті відновити мир, але не робить це з міркувань гуманності. Саме на ці кроки має звернути увагу уряд України та підсилити роботу за напрямками, адже завдяки успішності їх реалізації можна буде робити остаточні висновки щодо політичної відповідальності у безпековому та соціально-економічному вимірі у разі чергової зміни складу Кабміну.

Перспективи подальшого дослідження включають дослідження практичної реінтеграції тимчасово окупованих територій окремих районів Луганської і Донецької областей, механізмів повернення Автономної Республіки Крим та м. Севастополь під контроль України. Виникає потреба глибокого аналізу досвіду та механізмів впровадження

перехідного правосуддя, компенсацій за завдані збитки на міждержавному рівні, проведення референдумів щодо тих чи інших питань.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Гаврилюк, В. (2019, грудень, 10). Зеленський пообіцяв на зустрічі в Нормандському форматі ініціювати тему повернення Криму. «Слово і діло». <https://www.slovoidilo.ua/promise/65824.html>
2. Гаврилюк, В. (2019, серпень, 29). Гройсман зобов'язаний створити інформаційний реєстр даних про внутрішньо переміщених осіб. «Слово і діло». <https://www.slovoidilo.ua/promise/45059.html>
3. Гаврилюк, В. (2020, березень, 04). Гончарук у програмі обіцяє посилити функціональну спроможність закладів охорони здоров'я, що розташовані біля окупованих територій. «Слово і діло». <https://www.slovoidilo.ua/promise/65617.html>
4. Гаврилюк, В. (2020, березень, 04). Обіцянки та програмні зобов'язання Резнікова Олексія Юрійовича Віце-прем'єр-міністра України – Міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. «Слово і діло». <https://www.slovoidilo.ua/persony/reznikov-oleksii-yuriiovych/obicjanku/u-procesi>
5. Генеральною прокуратурою України здобуто додаткові беззаперечні докази військової присутності Російської Федерації та фінансування тероризму в Донецькій області (2019, травень, 02). Інтернет-ресурс Офісу Генерального Прокурора України. https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=250300&fp=730&s=print
6. Діхтяренко, А. (2020, червень, 29). Із бойовиків – в тітушки і політики: чим займаються росіяни, які воювали на Донбасі. «Радіо Свобода». <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/30696403.html>
7. Іщенко, Н., Попов, І., Щелін, П., Джанашия, І., Єнін, Є. та Куса, І. (2020). *Конфлікти, що змінили світ*. Харків: Фоліо.
8. Коулман, П. та Фергюсон, Р. (2016). *Результативний конфлікт*. Київ: Наш Формат.
9. «Мова ДНК нації» (2020). Розділ: пароніми. Військовий і воєнний. <https://ukr-mova.in.ua/library/paronimu/vijskovuj-i-voennuj>
10. Лунгеску, О. (2020, лютий, 18). Росія має вивести війська з Донбасу – заява НАТО щодо сьогоденної ескалації. «Укрінформ». <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2879171-rosia-mae-vivesti-vijska-z-donbasu-zaava-nato-sodo-sogodnisnoi-eskalacii.html>
11. Пашков, М. та ін. (2019). *Конфлікт на Донбасі: сучасні реалії і перспективи врегулювання*. http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf
12. Резніков, О. (2020, липень, 28). Обстріли окупантів – це порушення «тиші», а не перемир'я. «Українська правда». <https://www.pravda.com.ua/news/2020/07/28/7261036/>
13. Сунь-цзы (2015). *Трактат о военном искусстве* (пер. с кит. Конрада). СПб.: Азбука. (Оригинальная работа опубликована VI-V веке до н. э.).
14. Теленко, О. (2009). *Ольстерська проблема в політиці Великої Британії* [Монографія]. Львів: Українські технології.
15. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» № 555/2015 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>
16. Шмигаль, Д. (2020, червень, 18). Шмигаль про відмову підтримати програму дій уряду: «Це нічого не змінює. «Українська правда». <https://www.pravda.com.ua/news/2020/06/18/7256178/>
17. Яценюк, А. (2020, березень, 27). Програма «Велике інтерв'ю» на каналі «Україна 24». <https://youtu.be/RCDuj4DWGS4?t=246>
18. Яценюк, А. (2020, березень, 27). Залік для президента буде зданий тоді, коли він збереже державу» – Арсеній Яценюк. «Сьогодні». <https://politics.segodnya.ua/ua/politics/zachet-dlya-prezidenta-budet-sdan-togda-kogda-on-sohranit-gosudarstvo-arseniy-yacenyuk-1422572.html>

REFERENCES:

1. Havryliuk, V. (2019, December, 10). Zelenskyi poobitsiav na zustrichi v Normandskomu formati initsiiuvaty temu povnennia Krymu. [«Zelensky promised at a meeting in the Normandy format to initiate the return of Crimea»]. «Slovo i dilo». <https://www.slovoidilo.ua/promise/65824.html> [in Ukrainian].
2. Havryliuk, V. (2019, August, 29). Hroisman zoboviazanyi stvoryty informatsiyni reiestr danykh pro vnutrishno peremishchenykh osib. [Groysman is obliged to create an information register of data on internally displaced persons]. «Slovo i dilo». <https://www.slovoidilo.ua/promise/45059.html> [in Ukrainian].
3. Havryliuk, V. (2020, March, 04). Honcharuk u prohrami obitsiaie posylyty funktsionalnu spromozhnist zakladiv okhorony zdorov'ia, shcho roztashovani bilia okupovanykh terytorii. [Goncharuk in the program promises to strengthen the functionality of health care facilities located near the occupied territories]. «Slovo i dilo». <https://www.slovoidilo.ua/promise/65617.html> [in Ukrainian].
4. Havryliuk, V. (2020, March, 04). Obitsianky ta prohramni zobov'iazannia Reznikova Oleksiia Yuriiovycha Vitse-prem'ier-ministra Ukrainy – Ministra z pytan reintehratsii tymchasovo okupovanykh terytorii. [Promises and program commitments of Reznikov Oleksiy Yuriyovych Vice Prime Minister of Ukraine - Minister for Reintegration of the Temporarily Occupied Territories]. «Slovo i dilo». <https://www.slovoidilo.ua/persony/reznikov-oleksii-yuriiovych/obicjanky/u-procesi> [in Ukrainian].
5. *Heneralnoiu prokuraturoiu Ukrainy zdobuto dodatkovi bezzaperechni dokazy viiskovoi prysutnosti Rosiiskoi Federatsii ta finansuvannia terorizmu v Donetskii oblasti* (2019, May, 02). [The Prosecutor General's Office of Ukraine has obtained additional incontrovertible evidence of the military presence of the Russian Federation and the financing of terrorism in the Donetsk region]. https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=250300&fp=730&s=print [in Ukrainian].
6. *Dikhtiarenko, A. (2020, June, 29). Iz boiovykiv – v titushky i polityky: chym zaimaiutsia rosiiany, yaki voiuvaly na Donbasi.* [«From militants to titusky and politicians: what do Russians do in Donbass?»]. «Radio Svoboda». <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/30696403.html> [in Ukrainian].
7. Ishchenko, N., Popov, I., Shchelin, P., Dzhanashii, I., Yenin, Ye. & Kusa, I. (2020). *Konflikty, shcho zminyly svit.* [Conflicts that changed the world]. Kharkiv: Folio. [in Ukrainian].
8. «Mova DNK natsii» (2020). *Rozdil: paronimy. Viiskovyi i voiennyi.* [«Mova DNK natsii». Section: paronyms. Military]. <https://ukr-mova.in.ua/library/paronimu/vijskovuj-i-voennuj> [in Ukrainian].
9. Koulman, P. & Fergiuson, R. (2016). *Rezultatyvnyi konflikt.* [Effective conflict]. Kyiv: Nash Format. [in Ukrainian].
10. Lunhesku, O. (2020, February, 18). Rosiia maie vyvesty viiska z Donbasu – zaiava NATO shchodo sohodnishnoi eskalatsii. [Russia must withdraw troops from Donbass - NATO statement on today's escalation]. «Ukrinform». <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2879171-rosia-mae-vivesti-vijska-z-donbasu-zaava-nato-sodo-sogodnisnoi-eskalacii.html> [in Ukrainian].
11. Pashkov, M. et al.. (2019). *Konflikt na Donbasi: suchasni realii i perspektyvy vrehuliuvannia.* [The conflict in Donbass: current realities and prospects for settlement]. Kyiv. http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf [in Ukrainian].
12. Reznikov, O. (2020, July, 28). Obstrily okupantiv – tse porushennia «tyshi», a ne peremyr'ia. [The shelling of the occupiers is a violation of «silence», not a truce]. «Ukrainska pravda». <https://www.pravda.com.ua/news/2020/07/28/7261036/> [in Ukrainian].
13. Sun'-czy (2015). *Traktat o voennom iskusstve* (per. s kit. Konrada).[The Art of War]. Sankt-Peterburg.: Azbuka. (The original work was published in the 6th-5th century BC). [in Russian].

14. Telenko, O. (2009). *Olsterska problema v politytsi Velykoi Brytanii* [Monograph]. [The Ulster problem in British politics]. Lviv: Ukrainian technologies. [in Ukrainian].
15. *Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2 veresnia 2015 roku «Pro novu redaktsiiu Voiennoi doktryny Ukrainy»*. № 555/2015 (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> [in Ukrainian].
16. Shmyhal, D. (2020, June, 18). *Shmyhal pro vidmovu pidtrymaty prohramu dii uriadu: «Tse nichoho ne zminiuiе»*. [Shmyhal on the refusal to support the government's action program: «It does not change anything»]. <https://www.pravda.com.ua/news/2020/06/18/7256178/> [in Ukrainian].
17. Yatseniuk, A. (2020, March, 27). Prohrama «Velyke interv'iu» na kanali «Ukraina 24». [The program «Velyke interv'iu» on the channel «Ukraine 24»]. <https://youtu.be/RCDuj4DWGS4?t=246> [in Ukrainian].
18. Yatseniuk, A. (2020, March, 27). *Zalik dlia prezydenta bude zdanyi todi, koly vin zberezhe derzhavu» – Arsenii Yatseniuk*. [The credit for the president will be passed when he saves the state» – Arseniy Yatsenyuk]. <https://politics.segodnya.ua/ua/politics/zachet-dlya-prezidenta-budet-sdan-togda-kogda-on-sohranit-gosudarstvo-arseniy-yacenyuk-1422572.html> [in Ukrainian].

Victor Havryliuk,

PhD student of Political Science, National Pedagogical Dragomanov University
The Conflict in Northern Ireland: a Settlement Experience for Ukraine

The article is devoted to the research for commonalities and differences between the conflict in Northern Ireland and Eastern Ukraine. The meaning of terms and emphases as «military conflict», «armed conflict», «local and regional war» are explained. The settlement of the conflict in Northern Ireland by the British government has been studied. Steps have been identified to resolve the conflict in Northern Ireland that would be useful for resolving the conflict in Donetsk and Luhansk oblasts by the Government of Ukraine. A brief generalized analysis of the success of some commitments of the government programs of the Cabinet of Ministers of Ukraine (governments of V. Groysman, O. Honcharuk, D. Shmygal) on the settlement of the conflict in Donetsk and Luhansk regions has been made. The article assesses the actions of the Russian Federation in the framework of aggressive policy towards Ukraine. The settlement of the military conflict through diplomacy is considered. From the beginning to the end of the article, the importance of military capability and development of the Armed Forces of Ukraine is emphasized. The proposed steps to resolve the conflict have a history of practical implementation. The topic of deoccupation of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol is proposed to be given a separate study. The article considers, but needs more extensive research, the introduction of transitional justice, compensation for damages at the interstate level, referendums on certain issues. It is argued that an important area of conflict resolution is the solution of humanitarian problems: the implementation of social benefits, ensuring access to health care in health care facilities. It is also worth noting that, in general, the government's policy towards the inhabitants of the temporarily occupied territories should be stable, strategic, result-oriented in the long run, and frequent changes of ministers/governments may harm this and contribute to further delays.

Key words: *military conflict, war, peace, diplomacy, annexation, deoccupation, reintegration, government, Armed Forces of Ukraine, Ukraine, Great Britain, Northern Ireland, Russian Federation, Budapest Memorandum, Normandy format, temporarily occupied territories, government activities.*